

HEDY (الهدي)

Hac ve umre yapan kimselerin
Harem sınırları içinde
kestikleri kurban.

Sözlükte "yol göstermek, izinden gitmek; göndermek, hediye etmek" anlamlarına gelen *hedy* (*hediy*) kelimesi, fıkıh terimi olarak hac ve umre sırasında Harem'de kesilen kurbanlık hayvanları ifade eder. Hac ve umre yapmayanların kurban bayramı dolayısıyla kestikleri kurban ise *udhiyye* denir. Kur'an-ı Kerim'de terim anlamında beş yerde geçen *hedy* (el-Bakara 2/196; el-Mâide 5/2, 95, 97; el-Feth 48/25) hadislerde de sıkça kullanılmıştır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "hedy" md.).

Deve, sığır gibi büyükbaş hayvanlardan olduğunda "bedene", koyun keçi cinsinden olduğunda "dem" adını alan *hedy* kurbanı nâfile ve vâcip olmak üzere ikiye ayrılır. Nâfile *hedy*, hac ya da umre niyetiyle Mekke'ye giden kişinin kurban kesmesini vâcip kılacak herhangi bir mükellefiyeti olmaksızın sırf Allah rızası için kestiği kurbandır. Hz. Peygamber'in bu amaçla 100 deve kurban ettiği nakledilmektedir (Dârimî, "Menâsik", 34; Buhârî, "Hac", 121-122; İbn Mâce, "Menâsik", 84). Vâcip *hedy* ise iki türdür. Birincisi, adak sebebiyle kişinin zimmetinde borç olarak tahakkuk eden hedydir. İkincisi, temettû veya kırân haccı yapan kimselerin kesmek zorunda oldukları şükür kurbanı ile hac ve umrenin vâciplerinden birinin yerine getirilmemesi veya ihram yasaklarına uyulmaması halinde kesilen ceza kurbandır. Şükür kurbanının en faziletli sırasıyla deve, sığır ve koyundur. Bu kurbanı kesemeyenler üç günü hac sırasında, yedi günü hacdan sonra olmak üzere on gün oruç tutarlar. Ceza kurbanı ise çığneden yasağın türüne göre büyükbaş veya küçükbaş hayvan olmak üzere farklılık arzeder (bk. BEDENE; DEM; FİDYE).

Hedy için ayrılan veya satın alınan hayvanın kurbanlık olduğunu göstermek üzere boynuna örülmüş ip veya nal gibi şeylerin asılması (taklid) veya bedeninin hörgücünden kan akıtmak suretiyle işaretlenmesi (iş'âr) konuları fakihler arasında tartışılmış, taklidin müstehap olduğu hususunda görüş birliğine varılırken iş'âr konusunda görüş ayrılığına düşülmüştür. Hanefî mezhebinde iş'âr hayvana acı verdiği için câiz görülmemiş, Şâfiî, Mâlikî ve

Hanbelî mezheplerine göre ise taklid gibi müstehap sayılmıştır.

Hedyin kesileceği yer ve zaman konusunda fakihler arasında önemli bir görüş ayrılığı mevcut değildir. Hedy kurbanının Harem sınırları içinde kesilmesi gerektiği hususunda ittifak bulunması yanında çoğunluk hac kurbanının Mina'da, umre kurbanının ise Mekke'de Merve tepesi yanında kesilmesinin daha faziletli olduğunu belirtmiştir. Kesim zamanına gelince, üç mezhebe göre şükür kurbanının kurban bayramı günlerinde kesilmesi gerekir. Şâfiîler'e göre ise başka günlerde de kesilmesi câiz olmakla birlikte bu günlerde kesilmesi daha faziletlidir. İhram yasaklarını ihlâlden dolayı kesilecek cinayet kurbanı için belli bir vakit olmadığı konusunda da görüş birliği mevcuttur. Şâfiî ve Mâlikîler'e göre adağın ve nâfile kurbanların kesim vakti kurban bayramı günleri iken Hanefîler bunun belli bir vakti olmadığını, ancak bu günlerde kesilmesinin daha faziletli olduğunu belirtmişlerdir.

Hedy kurbanı olarak kesilen hayvanların etinden kurban sahibinin yemesinin hükmü konusunda fakihler arasında önemli bir görüş ayrılığı yoktur. Dört mezhebe göre Mekke'de kesilen nâfile kurbanların etinden sahibi yiyebilir. Şâfiîler'in dışındaki mezhep âlimleri, temettû ve kırân haccı kurbanının etinden sahibinin yiyebileceği görüşündedirler. Ceza, adak, ihsâr hedyi ile, kesilme yeri olan Mekke'ye veya Mina'ya ulaşmamış olan nâfile hedyin etinden sahibinin yemesi câiz görülmemiştir. Bunların yenilmesi halinde yenilen miktarın bedelinin sadaka olarak verilmesi gerekir.

Hanefî ve Mâlikî fakihleri, tasadduk edilmesi gereken etlerin Harem bölgesinin dışında bulunan fakirlere de verilebileceği görüşündedir. Şâfiî mezhebine göre şükür ve ceza kurbanları Harem bölgesinde kesildiği gibi aynı yerde tasadduk edilmelidir. Hanbelîler ise yalnızca saç kesmek, elbise giymek, koku sürünmek gibi bazı ihram yasaklarını ihlâlden dolayı fide olarak kesilen kurbanın kesildiği yerde tasadduk edilmesini câiz görmüşler, diğer kurbanların Harem'deki fakirlere dağıtılmasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca diğer mezheplerin aksine Hanefî âlimleri, Harem dışında dağıtılan kurban etlerinin zimmî statüsündeki gayri müslimlere de verilebileceği görüşündedir.

Hedy hayvanından ihtiyaç halinde binek olarak faydalanmanın câiz olduğunda fakihler arasında görüş birliği bulun-

maktadır (Müslim, "Hac", 375-376; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 17; Nesâî, "Menâsik", 76). Şâfiî ve Hanbelîler'e göre sütünden de faydalanılabilir. Ancak içilen miktarın bedelinin fakirlere sadaka olarak verilmesi daha faziletlidir. Mâlikî ve Hanefîler ise faydalanılması durumunda bedelinin tasadduk edilmesi gerektiğine hükmetmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hdy" md.; *Lisânü'l-Arab*, "hdy" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "hedy" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "hdy" md.; Dârimî, "Menâsik", 34; Buhârî, "Hac", 106-108, 121-122, "Meğâzî", 35; Müslim, "Hac", 205, 349, 375-376; İbn Mâce, "Menâsik", 68, 84; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 14, 17; Nesâî, "Menâsik", 76; Mâverîdî, *el-Hâvî'l-kebir* (nşr. Ali M. Muavvez – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1414/1994, IV, 369-383; İbn Abdülber, *el-Kâfi*, I, 402-405; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 172-175, 179; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-müctehid*, I, 319-323; İbn Kudâme, *el-Muğni*, III, 356-360, 390-392, 431-434, 492-554; Nevevî, *el-Mecmû*, VIII, 356-382; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fıkhiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Fikr), s. 121-122; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, II, 321-326, 333; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, II, 400-463, 529-533; III, 5-20; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), II, 614-621; Zühayfî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, III, 295-317; *Mu.F.* II, 181-195; V, 74-75; XIV, 11-15; XVII, 43-44, 78-80; XXXIII, 86-87; J. Chelhod, "Hady", *EP* (İng.), III, 53-54. SALİM ÖĞÜT

HEDYÜ'S-SÂRÎ

(هدى السارى)

İbn Hacer el-Askalânî
(ö. 852/1449)

tarafından Buhârî'nin
el-Câmî'u's-şâhih'ini şerh etmek
amacıyla yazılan *Fethu'l-bârî*'nin
müstakil bir cilt halindeki
mukaddimesi
(bk. el-CÂMÎU'S-SAHÎH).

HEFT ÂSUMÂN

(هفت آسمان)

Âgâ Ahmed Ali'nin
(ö. 1290/1873)

Farsça mesneviler
ve şairlerine dair tezkiresi.

Melevî Âgâ Ahmed Ali 1255'te (1839) Bengladeş'in Dakka şehrinde doğdu. 1862 yılında Kalkûta'da Medrese-i Ahmediyye adlı bir eğitim kurumu açtı ve hayatının sonuna kadar burada çalıştı. Âgâ Ahmed Ali, 1869'da yazmaya başladığı *Heft Âsumân*'ı bir önsöz (evc), yedi bölüm (heft âsumân) ve bir hâtime (ufk) şek-